

Атрошенко Т. Ю.

аспірант кафедри соціальної роботи,
соціальної педагогіки та дошкільної освіти

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

м. Мелітополь, Запорізька область, Україна

НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ДОСВІДУ УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ В УМОВАХ ПОЗАКЛАСНОЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ

Перегляд освітніх стандартів, який наразі відбувається в Україні, пошук нових шляхів формування всебічно та гармонійно розвинутої особистості не може проходити поза розглядом проблеми соціального життя дитини. Цілком логічно, що на освітній заклад як осередок виховного впливу покладається відповідальність за набуття дитиною не тільки сукупності академічних знань, а й соціального досвіду. І найбільш доцільним вважаємо залучення до цього процесу виховних ресурсів позакласної роботи.

Позакласна робота з формування соціального досвіду має плануватися так, щоб сприяти становленню особистості як творця та проектувальника життя, гармонізації її стосунків із людьми, які її оточують (педагогами, родиною, іншими учнями), керуючись ідеями самоцінності дитини. Проте для того, щоб сформувати свою траєкторію та не загубитися у різноманітті методів, форм і технологій, педагогові слід чітко усвідомлювати, за якими напрямками рухатися у процесі формування соціального досвіду в умовах позакласної виховної роботи. До таких напрямів відносимо:

1. Виховання здатності до самоаналізу, самооцінки.

Оцінювання особистістю себе базується на аналізі свого внутрішнього світу, можливостей, місця серед оточуючих та їх оціночних суджень. Процес самооцінювання пов'язаний із наділенням значимістю індивідом окремих сторін своєї особистості, певних проявів своєї діяльності й поведінки та

розкриває можливості людини до прийняття важливих рішень, взяття на себе певних обов'язків. Особистість, здатна усвідомити мотиви власної поведінки, співвіднести свої дії з суспільними та власними вимогами, набуває здатності контролювати їх, виходячи із загальноприйнятих норм.

Так як у старшому підлітковому віці самооцінка дитини стає більш диференційованою, педагогові варто звернути увагу на її об'єктивність, яка саме й визначає напрямок розвитку особистості, можливості сприйняття нею моральних нормативів.

Здатність підлітка до самоаналізу та самооцінки безпосередньо пов'язана з його можливістю до самовиховання, яке значною мірою покращує перебіг процесу формування в нього соціального досвіду. Окрім цього, максимальне використання досвіду самовиховання сприятиме підвищенню соціальної зрілості особистості.

2. Вивчення соціально-психологічних особливостей особистості та соціально-педагогічного впливу мікросередовища на учнів.

Дослідження особистісних характеристик підлітка, його соціальних установок, а також груп, у яких він реалізує свою соціальну сутність, надає відомості, необхідні для спрямування виховної діяльності у межах позакласної роботи в необхідному напрямку. Отримання інформації щодо безпосереднього соціального оточення дитини (сім'ї, навчального колективу, неформальної групи тощо) дає змогу визначити особливості перебігу соціальних процесів у ньому та їх вплив на особистість учня. Соціальні відносини, які він спостерігає коло себе та до яких залучається, сприяють стихійному засвоєнню соціального досвіду. Тому в разі виявлення педагогом певних негативних впливів, або недостатності виховного впливу, або незбалансованості розвитку елементів соціального середовища, він має побудувати стратегію виховної роботи відповідним чином для усунення проблеми. Основними засобами збору матеріалу виступають спостереження, бесіди, опитування, аналіз документів.

3. Сприяння розвитку соціальної активності учнів, залучення їх до виконання громадських доручень.

Соціальна активність підлітка виявляється через його соціальний потяг як прагнення до міжособистісної взаємодії і, відповідно, через ступінь включення в систему суспільних відносин. Розширення соціально-культурного простору, поновлення культурних та духовних традицій, підвищення рівня соціальної ініціативи відбувається через залучення учнів до громадської діяльності, а саме: участі в соціальних акціях, фестивалях, тематичних тижнях, корисних справах, організації свят, створенні проектів тощо. Дієвість спільної діяльності зростає, якщо вона викликає у школярів позитивну внутрішню реакцію (ставлення) і стимулює розвиток соціальної активності учнів [3].

4. Розвиток уміння аналізувати об'єктивну дійсність, відстоювати свою думку та поважати позицію інших.

Педагогові під час здійснення виховної роботи з підлітками можуть стати в нагоді навички формування безконфліктної поведінки. Адже в даній віковій групі можуть виникати проблеми з формуванням культури взаємин та вирішення конфліктів. На вмінні в неагресивній формі відстоювати свою думку й поважати позицію та права інших будуються рівноправні стосунки з оточуючими. Натомість, без уміння проаналізувати об'єктивну дійсність учень не зможе цього досягти, тому необхідною є корекція усвідомлення індивідом моделей поведінки інших, які визначають їх мотиви та установки, його усвідомлення своєї ідентичності, соціального статусу, членства у групі.

5. Сприяння ефективному розподілу ролей в учнівському колективі з метою компенсації негативного впливу соціуму.

Ефективне функціонування учнівського колективу забезпечується усвідомленням кожною особистістю своєї ролі в ньому та слідуванням їй під час спілкування чи виконання певних навчально-виховних завдань. Викривлена соціальна установка, яка може проявлятися в дитини внаслідок негативного впливу соціуму, компенсується новою моделлю поведінки, яка є органічним

доповненням учнівського колективу. Педагогові варто спрямувати свої зусилля на сприяння тому, щоб зміст і форми колективної діяльності й індивідуального впливу допомагали кожному з учнів знайти себе. Адже навіть колективна творчість базується на аналізі та узагальненні індивідуальних розумових процесів. Тому відносини в колективі мають будуватися на основі взаємодопомоги та дружньої кооперації, що допоможе дитині усвідомити своє значення та перешкодить деіндивідуалізації.

6. Організація дозвілєвої роботи з учнями.

Вільний час особистості не може розглядатися поза інтересами суспільства, його нормами і моральними принципами [1]. Тому вільний час учнів підліткового віку має організовуватися таким чином, щоб сприяти їх соціальному зростанню й попереджувати асоціальні та антисоціальні прояви поведінки. Під час дозвілля підвищується інтелектуальний рівень особистості, що також є корисним не тільки для неї самої, а й для суспільства загалом.

Одним із головних моментів організації дозвілєвої діяльності підлітків є знаходження ними власного «Я». Індивідуалізація учнів має поєднуватися з підвищенням їх культурного рівня, творчим самовираженням, розвитком комунікативних здібностей та моральним удосконаленням.

7. Взаємодія з різноманітними молодіжними організаціями, культурними, фізкультурно-оздоровчими й туристичними установами.

Співпраця школи з різноманітними організаціями та установами й залучення дітей до діяльності в них сприяє розширенню кола спілкування учнів, отриманню ними нових знань про особливості функціонування суспільства, норми та цінності, якими воно керується. Така взаємодія має ґрунтуватися на узгодженості та взаємозумовленості їхніх дій як рівноправних партнерів, спрямованих на досягнення спільної мети, ефективну реалізацію специфічних виховних можливостей кожного суб'єкта взаємодії [2, с. 175]. Завдання педагога-організатора позакласної роботи – вдало обрати з великого різноманіття форм такої співпраці ті, що якнайкраще допоможуть у формуванні

соціального досвіду підлітків. При цьому слід надавати пріоритет соціально значущій і корисній діяльності, оптимально поєднувати особистісні та колективні цілі й інтереси, активно взаємодіяти через цю установу з соціумом.

Отже, школі слід приділити неабияку увагу задоволенню об'єктивної потреби суспільства в соціалізованих громадянах. Тому позакласна виховна робота з формування соціального досвіду має спрямовуватися таким чином, щоб учні підліткового віку засвоювали зразки поведінки, цінності та способи мислення, вміли адекватно оцінити власні дії та поведінку оточуючих, мали можливість проявити свою соціальну позицію, визначити морально-етичні ідеали.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бочелюк В. Й. Дозвіллезнавство : навчальний посібник / В. Й. Бочелюк, В. В. Бочелюк. – К. : Центр учбової літератури, 2006. – 208 с. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tourlib.net/books_ukr/bocheluk.htm
2. Лісовець О. В. Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України : навчальний посібник / О. В. Лісовець. – К. : ВЦ «Академія», 2011. – 255 с.
3. Лопухівська А. Практичні основи формування соціальної активності учнів малочисельної сільської школи : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://lib.iitta.gov.ua/10956/1/Lopyhivska_№2.pdf